

Insändare till TandhjäsoFörbundets´s (TF´s) hemsida TEMA: behandlingsfel.
Med anledning av den pågående utredningen av tandvårdstaxan

SAGAN OM DE GRYMMA SKOLTANDKLINIKERNA, DERAS UPPGÅNG OCH FALL

(En doku-saga från borrhaseriets tidsålder)

Det var en gång... ja det var i alla fall länge sen, låt oss säga nån gång i stenåldern, eller kanske i den mörka medeltiden, som samhällets kloka huvuden resonerade så här: "**skolbarnen är ju ändå en hopplös samling GODIS-MONSTER, så låt oss fylla deras tänder, fram för allt deras tuggtänder, både de trasiga tänderna och de som säkert - eller som kanske,**

kanske, framöver blir trasiga - med MEGA-stora amalgamplomber".

Sen ristade man trolldoms-runor, och i kör muttrade man sju gånger monotont dessa ord «*Vetenskap och Beprövad Erfarenhet*», en urgammal magisk ramsa, en sorts rituell besvärjelse, som skulle krossa alla eventuella försök till farliga, systemhotande invändningar från den underkuvade allmogen.

Sagt och gjort, skoltandkliniker upprättades och under sina första skolår kallades skräckslagna elever upprepade gånger till **tortyrliknande** MEGA-stora utborrningar av i första hand kindtänderna och med hänsyn till det omhuldade honnörsbegreppet

ALLA TÄNDERS LIKA VÄRDE, så gjordes uppenbarligen ingen åtskillnad mellan hela och friska tänder och de som ibland var anfrätta av karies eller hål eller eventuellt **en antydning** till att det kanske, **kanske** skulle kunna finnas en början till karies.

(TF-Bladet nr 4, 1983)

En del av oss elever hade mycket bra, problemfria tänder och hade aldrig haft minsta besvär av tänderna. Redan i tidigt i förskolan hade vi ju undervisats om de fascinerande (och samtidigt ruskiga) tandtrollen, om tandborstning mot plackbildning, om att umgås snask med stor försiktighet etc. Från en institution kallad «Tandvärnet» hade vi lärt en mycket pedagogisk slogan «*mellanmålen gör hålen*» och även «*ren tand får inga hål*».

Och alla dessa tand-frätande drycker, som i dag är ett problem, var inte så vanliga förr i tiden.

Från «Tandvärnet» hade vi även fått beskåda några fina planscher om ämnet. Och en del av våra mödrar hade blivit medvetna om, och hade infört allt bättre kostvanor samt t.ex godis bara på lördag. Och vi kände ju till, att vår kära "landsfader" Kung Gustav Vasas humör tyvärr terroriserades av äkta «kunglig» tandvärk, och att han borde ha använt en tandborste i tid, tyvärr,

tyvärr, *men... vi levde ju inte längre i den mörka medeltiden.*

Alla räknade naturligtvis självklart med att de nitiska tandläkarna i skolans klinik, som borrade så intensivt och djupt i deras, i många fall, helt problemfria tänder, hade uppsparat omfattande karies och att de tydligen hela tiden på något mystiskt sätt upptäckte nya hotande kariesangrepp eller hål som de så «hjältemodigt» och oförtröttligt bekämpade.

Det var en tid, när man som 7- till 10-åring inte ifrågasatte vuxna auktoriteter, och där vuxna i vita rockar närmast hade rollen att vara Guds ställföreträdare i universum, de representerade ju den erkända *VETENSKAPEN, välfärden och den auktoriserade godheten*, det var bara att gapa och ta emot hos skoltandläkaren.

Galenskap satt i system

De nya, fina så kallade *permanenta* tänderna, som från naturens hand var gjorda för att vara så robusta och starka, fick bara vara fina och permanenta och robusta i sitt ursprungliga skick **en kort stund** av deras existens. Det var ju en sorg och en bedrövelse.

Hade förövarna angående de hela och friska tänderna sagt: "vi borrar ur och fyller igen dessa djupa och breda kratrar i era fina nya gaddar i **förebyggande** syfte, och ni **får** säga nej till den sortens ingrepp", då skulle många av skolbarnen och deras föräldrar högst sannolikt ha sagt: «Nu går det för långt, NEJ TACK». Det måste

skoltandläkarna (trots sina akademiska meriter) ha insett. Men då skulle det ju kunna bli sämre med jobb, lön och karriärväg? ***En relevant patientinformation var totalt frånvarande.*** Nej, så var det mera lönande att vara tyst, bara titta i barnets mun, och så någon gång ibland (befogat eller obefogat) *uppvisa* en bekymrad min, som en signal till barnet, att här ser det illa ut, så nu ***måste*** man ***tyvärr*** igen ta till borsten. Och barnet som i många fall hade varit skötsamt (ja vi var i alla fall en hel del) och aldrig haft ont i tänderna var lika förvånat varje gång. Konstigt att alla de många tusen föräldrarna på den tiden var så devot ”troende” så att aldrig några föräldrar ifrågasatte om allt detta borrar verkligen var nödvändigt speciellt i de fall, där barnen inte hade haft problem med tänderna. Och ingen kom på att be deras privattandläkare om att göra en kontroll på barnet för en så kallad ”second opinion” som det kallas nu för tiden.

-Om Odontologin borrar hål i friska
tänder för att förebygga hål ?
-Då är det ett utslag av ODONTO-LOGIK!

(TF-Bladet nr 4, 1983)

Att fräsa sönder helt frisk och oskadad stark emalj och tandsubstans i onödan och sedan lägga in stora plomber med mer än 50 procent kvicksilver på människor i en ung och mycket känslig ålder är förstås ett VÄRLDSREKORD i icke-biologiskt tänkande, och samtidigt **dömde** man ju de små, intet ont anande, skolbarnen till **återkommande** reparationer av befintliga tandlagningar ***i resten av deras liv.***

En amalgamfyllning har i många fall en **begränsad hållbarhet**, det kan lätt efterhand uppstå mikrosprickor i kanten av plomben, vilket ger sekundärkaries, som måste repareras, och som igen – under livets lopp – efter ett tag behöver repareras igen etc. Dessutom – om en amalgamfyllning är djup kan den vara som en tidsinställd bomb, då

kan hela tanden förr eller senare spricka sönder.

Och efter ett antal år brukar skadorna kring eller i fyllningarna tillta så att man i en del fall måste åtgärda med kronor, rotfyllningar, bryggor och andra avancerade åtgärder, som man för **hälsans** och även för ”*den ekonomiska hälsans*” skull helst skall kunna undgå eller få **så sent som möjligt** i livet, och denna procedur bör alltså inte obefogat igångsättas redan under de första skolåren!

(TF-Bladet nr 4, 1983)

Bakgrunden

I slutet av 1800-talet, när man började med att tänka på behovet av skoltandkliniker, var visserligen barnens tandstatus eländig, upp till 99 procent hade karies eller hål i en eller flera tänder och man kunde t ex nödgas gå till närmaste smed, för att be honom dra ut en värkande tand.

Upplysningen var obefintlig, sockrad mat, sötsaker och saft inmundigades med euforisk fröjd och entusiasm allt mer under första hälften av 1900-talet och direkt efter andra världskriget. Riktig näring, som behövs för både kropp och tänder, ersattes i stor utsträckning av tomma kalorier, så kallad «**bukfylla**», om man använder ”domedagsprofeten”, livsmedelsprofessorn Georg Borgströms uttrycksfulla beskrivning.

Naturlig kariesläkning

Redan på 1930-talet visade tandläkaren Weston A Price att man med en väl beprövad diet kunde läka ut åtminstone mindre kariesangrepp, vilket ligger till grund för metoder som används av en del moderna

tandläkare i dag, det finns anvisningar för en kostomläggning för både köttätare och vegetarianer (initierade artiklar om detta av tidigare TF-ordföranden, zoofysiologen, näringsexperten och folkhälsovetaren Anne-Marie Lidmark finns i bl.a TF-Bladet nr 2/2023, där det också framgår att t. ex **brist på** mineraler och C-vitamin (så som vid forna tiders skörbjugg, med blödande tandkött, hos sjöfolk) mycket väl **kan** vara en ännu större «bov» än socker, när det gäller tandhälsan).

Skoltandkliniker byggdes och ökade ständigt i antal under första delen av 1900-talet och efterhand fanns det hundratals kliniker fördelade på skolor runt om i Sverige. Amalgam-industrin blomstrade och ökade ständigt sin omsättning.

Den stora tyska amalgamdebatten

En tysk kemiprofessor Alfred Stock blev kvicksilverförgiftad, och en av toxikologins allra största pionjärer, den tyska professorn i farmakologi dr. Louis Lewin (1850-1929) och bekant till prof. Stock hade redan sedan sekelskiftet alltså i många år lyckats lösa div. sjukdomsproblem hos folk genom borttagning av amalgamfyllningar och han fick även prof. Stock till att göra detta. När prof. Stock märkte en klar förbättring skrev han sedan efter en tid år 1926 att amalgam till tandlagningar borde förbjudas. En amalgamdebatt blossade upp i Tyskland, sen kom kriget, nu skulle man tänka på annat, amalgam-diskussionen tvingades alltså att bli avförd från dagordningen och blev sedan närmast fullkomligt bortglömd.

Här i Sverige fortsatte utbyggnaden av skoltandklinikerna, och sockerbolagen spenderade samtidigt stort på sin reklam och marknadsföring. Någon enstaka röst hördes ropa i öknen år 1938, det var en finlandssvensk debattör med det norska namnet Are Waerland, som döpte om det vita sockret till «det vita giftet».

-ÄR SOCKER ETT LIVSMEDEL ?
-NJA, SNARARE ETT DÖDSMEDEL !

Odontologins tre ”giganter”

Att redan den marsipan-knarkande konungen Gustav Vasa så smärtsamt hade erfarit och Carl von Linné för länge sen hade skrivit och H.C. Andersen ironiskt hade beskrivit - att socker eller sötsaker kunde ge pinande tandvärk det tänkte vanligt folk inte på, inte heller visste man om att de inom vetenskapens värld tre högt erkända odontologerna Pierre Fauchard (tandborstens förespråkare), W.D. Miller och F.E.R. Vargas hade påpekat att socker kan åtminstone vara en starkt bidragande orsak till karies. Och att även stärkelse kan bidra och att läsk och saft kan ge frätskador på tänderna var också helt okänt. Karies eller hål i tänderna fortsatte att vara ett utbrett problem hos vuxna och barn.

Sönderborrandet av friska, felfria tänder

I senare delen av 1800-talet hade den vid den tiden tongivande amerikanska tandläkarprofessorn G.V. Black (1836-1915) introducerat bruket att borra och amalgamfylla tänderna, alltså **även friska tänder**, (och då speciellt kindtänderna) i **förebyggande** syfte, på barn och vuxna och att man skulle borra **stora** hål, även vid **små** antydningar till karies, eller som sagt i helt friska tänder utan minsta antydningar till karies, trots att man därvid borrade bort avsevärda volymer med frisk och sund tandvävnad. G.V. Black publicerade sin metodik år 1891.

Märkligt nog var det precis samma år alltså år 1891 som den likaledes amerikanska professorn W.D. Miller (grundläggare av den moderna orala mikrobiologin) under sin verksamhet vid Humboldt-universitetet i Berlin löste **den stora karies-gåtan**, när han upptäckta att bakterier och jäsbara kolhydrater, speciellt socker, i samverkan demineraliserade tänderna (via syra-angrepp och genom sänkning av pH-värdet i munnen), men också framförde att OM bara människan inte har mineralbrist, så kan denna i många fall klara måttliga mängder socker utan att få karies.

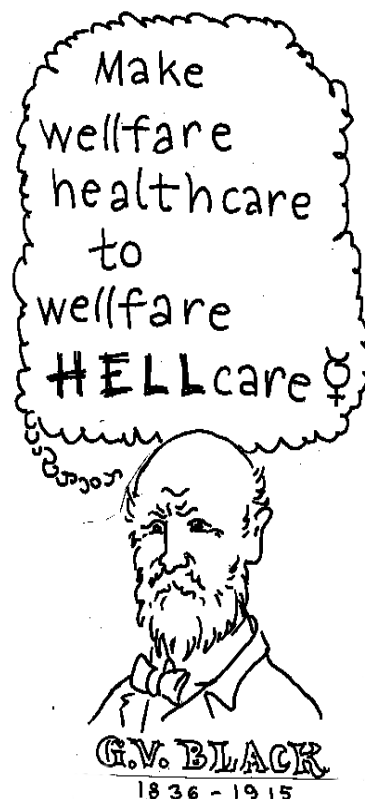
Men mineralernas viktiga betydelse i detta sammanhang verkar man ha glömt ända tills nutiden, annars kunde man troligtvis i en del fall ha haft lindrigare metoder än borren i kampen mot karies (se också

ovannämnda artikel av zoofysiolog Anne-Marie Lidmark i TF-Bladet eller leta eventuellt upp artikeln på TandhälsoFörbundets hemsida).

”EXTENSION FOR PREVENTION”

Den «mekanistiskt» inställda «doctor Drill» alltså professor G.V. Black, som bl.a. uppfann och tog patent på en fot-driven bormaskin (en ”klenod” som kom att bli alla moderna tandläkar-bormaskinernas ”moder”) och lanserade en egen amalgamblandning, hyllades länge i USA av tandläkarkåren som ”a legendary hero” och hans metod att borra och fylla i även friska tänder, dessutom med **extra stora** amalgamfyllningar, som han stolt kallade «*extension for prevention*» blev ett föredöme för speciellt barn- och ungdomstandvården i nästan 100 år hos många tandläkare världen över, och – inte minst – inom den allt mer utbyggda skoltandvården under efterkrigstiden i «välfärdens Nordeuropa».

Man började äntligen gå ifrån denna praxis på **somliga** tandläkarutbildningar i världen från nånstans på 1970-talet, det kunde dock ta tid för dessa lärosäten och för professionen att vänja sig vid sådana «nymodigheter». Till slut insåg man dock, på många håll, att onödiga och dessutom stora, överdrivna urborrningar och amalgamfyllningar inte kunde vara så gynnsamma för de stackars patienternas hälsa eller tändernas hållbarhet i långa loppet.

”EXTENSION FOR DESTRUCTION”

Tandläkarprofessorn och ”kontrarianen” **R.J.Elderton** vid University of Bristol, England som förespråkar såkallad icke-invasiv karies-läkning («preventive caries management») och **remineralisering** av (åtminstone lindrig) karies där detta är möjligt, har varit en av de skarpaste kritikerna av G.V. Blacks «borr-raseri», han forskade och skrev många artiklar i ämnet under senare delen av 1900-talet för att få tandläkarna att ändra inriktning och vid något tillfälle i satiriskt sammanhang omdöpte han förövrigt Blacks metod till **”extension for destruction”**, och därmed träffade han ju **verkligen** huvudet på spiken, som man säger.

Vipeholms-grymheterna

Under andra världskriget med sockerransonering sjönk kariesfrekvensen avsevärt hos befolkningen, vilket till den milda grad förvånade **”de lärda”**, samt Medicinalstyrelsen som helt hade glömt konung Gustav Vasa, H.C. Andersen, Linné, Fauchard, Miller och Vargas, därför anordnade de i Sverige (omkring 1945-1960) de obegripligt grymma Vipeholms-experimenten i södra Sverige på institutionsintagna barn och ungdomar, det blev ju *nästan* som en direkt förlängning i liten skala av världskrigets förskräckliga övergrepp.

Var det verkligen nödvändigt?

Ny livsstil

Efter kriget började i Sverige den dåvarande ”institutionen **Tandvärnet**” och snart därpå massmedia (även i andra länder) med riktigt bra upplysningskampanjer om tandborstning, munhygien och bättre kostvanor etc. och t.ex bara «lördagsgodis» för barnen. Och befolkningen i Sverige, ja förresten i stora delar av Europa, var ju både välutbildad och läskunnig och i stor utsträckning väldigt öppen för att ta till sig sådana viktiga hälsoinriktade upplysningar (även om t.ex somliga skolkökslärarinnor länge höll kvar sin envetna dyrkan av det vita sockret, det märkte vi flickor på lektionerna).

Så tack vare denna behjärtansvärda insats **fanns** det bland medvetna medborgare och deras barn **redan då** allt flera som **kunde ha haft** problemfria, friska och helt (eller nästan helt) fyllningsfria

tänder – om **inte** de hade varit utsatta för skoltandklinikernas **överdrivna ”borr-terapi”** i dr. GV Blacks anda.

Första fluorid-generationen

Från omkring 1960-talet blev det vanligt med fluoridsköljningar i skolan, detta i samband med än mera information till barnen om tandborstning, kostvanor och munhygien etc. Om det var fluorid eller alla de goda råden och anvisningarna som gjorde mest effekt, eller om det kanske var både/och kan förstas diskuteras. Fluoridtandpasta blev i alla fall allt vanligare. **Men skoltandklinikerna fortsatte** på många ställen ändå ett bra tag oförtrutet sina **borr- och amalgamorgier**. Gamle «doctor Drill's» (alltså G.V. Black's) metodik från 1800-talet gjorde sig fortfarande gällande.

Inom barn- och ungdomstandvården i Sverige infördes år 1961 att tandläkarna kunde göra karriär alltså bli klinikchefer med bättre lön även på små kliniker, och år 1965 infördes en bonusordning

alltså att tandläkarna kunde tjäna bättre ju fler åtgärder t.ex borringar (!) och fyllningar som utfördes. Systemet, som med ett finare ord kallas tantième upphörde på 1980-talet (Tandläkartidningen nr 4, 2012 sid 76-77).

I 1974 infördes den allmänna tandvårdsförsäkringen i Sverige med fastlagda taxor, vilket dock inte medförde att det i dagens läge är så att säga speciellt *lindrigt* för ekonomin att vara tandpatient.

I 1987 tillsattes (äntligen) *Världens första professur* i odontologisk toxikologi vid Karolinska Institutet i Stockholm, Sverige.

En ny epok inträder

Vi lämnar nu den dystra forntiden. År 1977 hade det i Stockholm bildats en liten grupp, en trio på till en början tre starkt engagerade

och drivande personer (senare drogs äkta-hälfterna in, och då blev de sex personer) som kallade sig «Aktion Giftfri Tandvård». Det var en tid med ett ständigt växande miljömedvetande i samhället och hos befolkningen.

Det fanns för lekmän vid den tiden en hel del skrivet om kvicksilvrets förskräckliga hälso- och miljöeffekter, men ingen hade någonsin tänkt på amalgamet i våra tänder. Det var en "icke-fråga".

GIFT-TECKNET
gjordes tidigare
som en kopia
av det gamla
kvicksilvermärket
(Merkur.symbolen)

Och ändå... den skickliga och mycket kunniga medicinhistoriska författaren Matts Bergmark (dessutom läkemedelskemist och ingenjör) hade *troligtvis* haft sina funderingar, men antagligen också räknat med att om hans populärvetenskapliga bok om miljögifter och förgiftningar skulle bli accepterad av hans förlag för utgivning, var amalgamet ett allt för *brännbart* och kontroversiellt ämne. Så han skrev visserligen en del om kvicksilver i sin bok, t.ex att det kunde liknas vid **bly (!)** i sin verkan, men **inte** – dvs *nästan inte* om amalgam - omnämnde bara avslutningsvis och liksom i förbigående (åtminstone i vår upplaga av boken) helt kort, att amalgamet i våra tänder innehåller omkring till hälften kvicksilver. **Han fick sagt det som inte fick sägas.** Det var så diskret, som om att detta var inget att bry sig om, så Matts Bergmarks många läsare fortsatte väl bara vidare till nästa kapitel utan att

reflektera över denna lilla "bagatell". Men det gjorde trion, de tre alltså i Aktion Giftfri Tandvård reflekterade i högsta grad – för dem blev det en så kallad "aha upplevelse".

Och ja - *det blev den tändande gnistan (liten tuva välter stort lass).*

Mötet på " Klubb Kamelen"

Aktionsgruppen bad den i Gamla Stan legendariska "klubbkungen" Eddie Grahn om att få hålla ett offentligt möte den 31 augusti, samma

år (1977) i hans lilla, vid den tid mycket omtyckta, konstnärligt inredda och ombonade, kulturinriktade källarklubb "Kamelen" på Själagårdsgatan 17, vilket han välvilligt gick med på, till och med gratis, trots att lokalen låg i bästa läge, centralt mitt i Stockholms Gamla Stan. Många små affischer sattes sedan upp av aktionsgruppen runt om i Stockholm och Eddie Grahn hjälpte till med detta.

Mötet ägde rum under det urgamla, dekorativt bemålade valvet i källarklubben. Aktionsgruppen lanserade då för första gång offentligt sina starka misstankar mot kvicksilvret i amalgam, som är ett mycket potent gift och att kvicksilvret skulle kunna efterhand frisättas, metylera eller förångas och inandas vid t ex intagande av varm dryck och vara nedbrytande för människans och tändernas hälsa. Aktionsgruppen ansåg att de hade observerat sjukdomssymtom hos anhöriga som kunde tyda på sådana misstankar.

Även vissa tandcement och guldlegeringar ifrågasattes.

En i hälsokretsar känd tandläkare och skribent Lennart Edrén var närvarande. Han var en sympatisk tandläkare, men han var dock vid den tidpunkten fortfarande helt oenig med aktionsgruppen. Han försvarade ivrigt amalgamet som riskfritt, men framhöll dock samtidigt att patienter hade kommit till honom med rotfyllningar, där han allt för ofta hade hittat hälsovådliga **dolda infektioner under rotfyllningarna**, vilket ju i sig själv var en anmärkningsvärd och viktig upplysning i detta sammanhang!

Ca 40 personer var närvarande så den lilla källarlokalen var fullpackad. En deltagande ung studerande vid Tandläkarhögskolan blev på dåligt humör, han framförde sitt missnöje och lämnade demonstrativt mötet i protest mot arrangemanget – ett första tecken på kommande kontroverser?.

Amalgamstriden startar

Mötet på «Klubb Kamelen» i Gamla Stan blev den allra första upptakten till den omfattande amalgamstriden i Sverige och efterhand långt utanför vårt lands gränser i slutet av 1970-talet samt under hela 1980-talet och framåt.

Närvarande på mötet fanns också den finska miljöjournalisten Markku Ramö. Han intervjuade strax efter mötet tandläkar-professorn Rune Söremark, som i tidskriften Miljö och Framtid bedyrade att amalgamet är helt ofarligt, men dock samtidigt informerade om, att **några typer av dentalguld** innehåller mycket olämpliga, för människans hälsa tveksamma legeringskomponenter. Också detta var ju anmärkningsvärt och det bekräftade vad den skånska ingenjören Göte Hanemark under flera år hade hävdad.

Snart därpå i oktober kom det mycket uppmärksammade tidningsartiklar om en i Sverige och Norge mycket populär sångartist Gunnar Wiklund, som betraktade sig som svårt sjukdomsdrabbad av sina tandlagningar. Debatten var som sagt i gång.

Ett flertal tandläkarprofessorer samt Socialstyrelsen framförde sedan sin bestämda åsikt, att amalgamet är helt riskfritt, och en mångårig strid mellan olika åsikter följde därpå (*sen dess har det numera tillkommit en helt ny generation av tandläkarprofessorer, många med en mycket mera nyanserad, ibland till och med radikalt annorlunda åsikt, om vi dock undantar Socialstyrelsens "experter"*. Det bör väl också omnämnas att Prof.Söremark tidigt blev en mycket välvillig sympatisör till TF och de drabbade tandpatienterna).

TandhälsoFörbundet bildas

I maj 1978 tog Aktion Giftfri Tandvård initiativet till bildandet av en i sammanhanget betydelsefull patientorganisation i Sverige, som i dag heter TandhälsoFörbundet eller TF, (tidigare i drygt 40 år det något "krångliga" namnet TandvårdsskadeFörbundet).

Christer Garpenborg, en framstående idrottare, rankad som en av världens snabbaste sprintare (kallad "The swedish Express" i USA) missade olympiaden

1980 p.g.a.diagnosticerad kvicksilverförgiftning efter en större omgång tandrestaurationer. Efter borttagning av amalgamet tillfrisknade han efterhand. Hans sjukdomsfall väckte förstås stor massmedial uppmärksamhet, och han var inte rädd för att säga sin mening om amalgamets negativa effekter.

Första numret av TF Bladet

När första numret av TF Bladet skulle ”sjösättas” ringde medlemstidningens första redaktör runt till miljöskribenter i Norden för att höra om någon kände till forskare som var kritiska till tandlagnings-amalgam. Det verkade vara en omöjlig uppgift, ingen kände till något i den vägen. Men plötsligt en dag gav det ändå ”napp”.

En journalist i Göteborg Ola Deråker, reporter för tidningen Miljö och Framtid, sa att ämnet var kontroversiellt och *lite* ömtåligt, sedan var han så vänlig att tipsa om en tappert kämpande, och mycket motarbetad forskare, den amalgamkritiska, odontologiska professorn Thomas Till ifrån Wien i Österrike.

Vi skrev, med viss möda på vår skoltyska, till professor Thomas Till i Österrike, han visade sig vara mycket tillmötesgående och därmed kunde vårt allra första medlemsblad TF Bladet nr1, 1980 debutera med en riktigt kvalificerad amalgamkritisk artikel.

”Etablissemangets” experter på Socialstyrelsen här i Sverige reagerade närmast aggressivt, tyckte jag, på denna artikel, det verkade som om att vår information befann sig på gränsen till vad som anständigtvis borde vara tillåtet. Nu tillhörde vi väl ”avgrundens folk”.

Docent Mats Hanson griper in

När docenten i neurobiologi **Mats Hanson** ifrån Lunds Universitet i början av dec 1981 skrev ett öppet brev till Socialstyrelsen och sedan offentligt gick emot alla dessa experter och även gav sitt stöd till TF och försvarade vår yttrandefrihet, blossade debatten upp ordentligt.

I omtalade brev till Socialstyrelsen skrev Mats Hanson att han hade kunnat beräkna **förbluffande** mängder kvicksilver som frisätts från amalgam och att forskningen borde undersöka det eventuella **sambandet** med mentalsjukdomar, fosterskador, cancer,

hjärt- och kärlsjukdomar, ledgångsreumatism och hudsjukdomar.

Som sagt, debatten blossade upp och dentalbolagen intensifierade samtidigt kraftigt sin forskning om nya alternativa, giftfria eller mindre riskabla tandfyllningsmaterial (och inom TF har t.ex docenten i fysik **Gert Brodén** och andra sedan skrivit om vilka av alla dessa nya material man lämpligen helst bör eller kan välja för fyllningar, inlägg, kronor, broar, stift, pelare, proteser, implantat etc. Information kan bl.a hittas på TF's hemsida).

En annan följd av Mats Hansons påpekande av kvicksilverriskerna var att den så kallade "Uppsalagruppen" med docent Erland Johansson, prof. Ulf Lindh och apotekare Kicks de Wahl ihop med tandläkaren Sten-Olof Grönquist utforskade gynnsamma effekter på amalgamskadade patienter av ett lagom intag av grundämnet selen. Och i Japan (som hade haft "Minimata-kvicksilver-katastrofen") ville man höra mera om detta, så Kicks de Wahl fick åka dit på inbjudan för att föreläsa.

Och intressanta forskningsrapporter eller böcker skrevs av docent **Mats Hanson**, och av "Uppsalagruppen", av neurologen docent **Störtebecker**, tandläkaren **Olle Redhe**, och (om drabbade tandsköterskor) **Margaretha Molius**. Och läkaren och toxikologen **Fredrik Berglund** gjorde efter noggranna patientstudier en skrift "Förbättrad hälsa efter avlägsnande av amalgam". Även tandpatienter skrev många böcker och artiklar om sina erfarenheter.

I medlemstidningen TF Bladet skrevs dessutom många kvalificerade artiklar av yrkeskunniga skribenter inte minst av Mats Hanson, Gert Brodén, Ann-Marie Lidmark m.fl. under många år.

Dessutom har vi nu för tiden TF's hemsida som bredvid TF Bladet, enligt min åsikt, är bland det bästa man i dag på svenska kan hitta på internet om hälsa och tandhälsa.

Enligt TF's årsmötesprotokoll från 1984 la en av förbundets grundare en årsmötes-motion, (där han på mötet framförde många genomtänkta argument), om att ändra vårt namn till **TandhälsoFörbundet**. Enligt stämмо-protokollet avslogs (tyvärr) motionen. Sen gick det nästan 40 år, och vi bytte i alla fall, ganska så plötsligt, överraskande till detta namn. Jag tror namnbytet var mycket bra och viktigt för TF (*bättre sent än aldrig*).

Under några år av TF's allra första tid hade vi formellt ett

övergripande nordiskt tandpatientförbund med en späd början till helt självständiga föreningar i varje nordiskt land. Det var ju utmärkt.

Ännu bättre hade det dock varit, tycker jag, om vi hade behållit och haft kvar detta ”paraply” för hela Norden, när den ordningen nu ändå hade kommit bra i gång. Men den inriktningen lades tyvärr ner, enligt min åsikt helt i onödan. (*Innan dess hann dock Mats Hanson, såsom representerande **TandpatientFörbundet i Norden**, framträda vid ett stort offentligt möte i Trondheim i Norge, där Mats Hanson och amalgamfrågan då fick stor folklig och massmedial uppmärksamhet.*)

Forskning, kämpande och framsteg

Zoofysiologen och docenten i neurobiologi Mats Hanson hade som sin bakgrund redan innan amalgamdebatten under lång tid utforskat tungmetallers transport längs nervbanorna och i samverkan med TF gav han sig nu till att under årtal **noggrant utforska och kartlägga amalgamfyllningarnas** skaderisker för vår hälsa. Han motarbetades mycket kraftigt och långvarigt av de så kallade ”experterna” inte minst på Socialstyrelsen i Sverige, men Mats Hanson å sin sida var lika uthållig, gav inte upp och hans många övertygande framföranden i tal och skrift, även internationellt, inspirerade ett antal forskare runt om i världen till egna omfattande undersökningar, vilka bekräftade vad Mats Hanson hävdade och det innebar att amalgamkritiken spridde sig och så småningom fick **globala** dimensioner.

Striden bar frukt. I Sverige förbjöds amalgamet år 2009 (I Norge redan år 2008). Och snart förbjuds det inom större delen av Europeiska Unionen. Kvar finns dock de av amalgam och även de av **skoltandklinikernas** överdrivna ”**borr-terapi**” tusentals drabbade tandpatienterna. Och sen finns det ju också andra frågor för TF att bevaka såsom t.ex rotfyllningar, implantat, protesmaterial etc samt, inte att glömma, *nu aktuellt*, **kostnaderna** för tandpatienterna.

Efter dessa små utvecklingar närmar vi oss fortsättningen på berättelsen om skoltandklinikerna och deras vidare öde.

Det stora Miraklet

I slutet av 1970-talet hade alltså TF (som sagt numera TandhälsoFörbundet) bildats av en liten handfull starkt engagerade medborgare. Och den i massmedia väl bevakade och omskrivna amalgamfrågan fick då en ganska omfattande effekt inom det svenska samhället, på ett speciellt område som *hittills* egentligen inte alls har uppmärksamats.

Det gick nämligen inte lång tid i inledningen av den livliga amalgamdebatten förrän att TF's första styrelse fick in berättelser om, att föräldrar till skolbarn runt om i Sverige hade börjat meddela till skolorna, att deras barn absolut INTE fick ges lagningar i tänderna med amalgamfyllningar.

Allt flera föräldrar skulle snart kunna ställa samma krav, och alla dessa skoltandkliniker, vars verksamhet till allra största delen byggde på att borra och fylla med amalgam liksom **på löpande band** i tusentals barntänder och vars personalstyrka var anpassad till detta, vad skulle de göra?

Lösningen av detta besvärliga problem får vi nu serverad genom den *äventyrliga* fortsättningen på vår lilla "doku-saga".

En trollkarl gör sin entré

Föräldrar till skolbarn hade som sagt börjat motsätta sig fyllningar med amalgam i sina barns tänder. Kungarikets till bristningsgränsen *prestigeladdade* överstepräster och schamaner på rikets allsmäktiga Socialstyrelse insåg att skoltandläkarnas pinsamt felaktiga och brutala missgrepp skulle kunna komma fram i dagsljuset och att ett gryende **föräldrauppror** därför måste stävjas i tid innan massmedia fick upp ögonen för den aspekten och kanske börja förmedla subversiva, norm-brytande idéer bland de allt för odisciplinerade

undersåtarna.

Upprorshärdar måste bromsas. Och föräldrar som strider för sina barns hälsa, kan ju som vi vet bli ihärdiga och dödsfarliga som rasande tigrar, tänk bara på vilket rabalder det blev, inte minst bland oroliga småbarnsföräldrar, när det fanns planer på att tillsätta fluor i vårt dricksvatten. Även t.ex blytillsatsen i benzinen och därmed blypartiklar i stadsluften hade ju, när det begav sig, gravt oroat barnens föräldrar.

Då gick riksråden till den av välfärdsstaten auktoriserade trollkarlen *Merlin* och sa: "Sväng din magiska trollstav och låt alla dessa komprometterade skoltandkliniker dunsta bort i det tomma intet, låt dem bli till anti-materia i ett svart slukhål i rymden, snabbt och diskret. Och vagga samtidigt in folket och massmedia i en djup törnrosasömn angående detta, så att denna stora nyhet som **egentligen** så märkbart berör varenda en i detta land, som har gått - eller som skall gå i skolan, alltså **miljoner** medborgare så ruskigt intimt - så att denna **stora nyhet** hamnar i radio-skugga och blir en **gigantisk....."ICKE-NYHET"**".

Sagt och gjort. En tsunamivåg av bedövande tystnad svepte in över landet – och samtidigt, under mindre än en *mikroskopisk* mediebevakning, avvecklades nu skyndsamt de borrhärlsta skoltandläkarna. De fick gå hem, men som en sorts tröst fick de, allihopa... en axeklapp, ett *äkta* landshövdinge-handtryck och den stora kungliga prestations-medaljen av första graden samt löfte om en *fet* pension.

Och *så som i en saga* hände sedan **det stora MIRAKLET**. Nya kullar av skolelever kunde nu under följande år i ständigt större antal genomföra sin skolgång med en massa helt felfria tänder i behåll.

Skolbarnen inklusive godis-monstren (som det ju alltid finns några av i varje skola) kunde nu hos den öppna allmänna folktandvården (eller hos en privattandläkare) fritt och gratis få reparerat **där det behövdes**, ibland kunde deras eventuella problem klaras av med lindriga fissur-förseglingar (så kallade «lackningar») samt några goda råd om tandborstning och munhygien - friska tänder fick de i alla fall behålla helt orörda ifrån borrhaseriet, alltså inte längre några så att säga *förebyggande* utborrningar.

Orsaken till förbättringen

En och annan diskret notis i tidningarna upplyste om fenomenet, att ungdomens tandhälsa nu hade **påtagligt** förbättrats.

Ja, hör och häpna, en del skolbarn har inte behövt en enda lagning. Utopiskt för oss, som var med på den gamla så kallade ”goda” tiden. Tidskriften «VIGÖR» (utgiven av Socialstyrelsens H-byrå) skrev i nr 1/84 sidan 10 att på få år har sexåringarna utan karies ökat från 14 till 33 procent(!). En **revolution** enligt tidskriften «Vigör».

Den 24 maj 1994 skrev Aftonbladet en artikel om tandvården. Längst ned på sidan 6 finns ett pyttelitet diskret diagram som med en brant stigande graf visar hur allt flera 12-åringar från 1985 till 1989 blev kariesfria.

Det var inom detta decennium, alltså 1980-talet som - för varje ny årgång - allt **färre** barn under sin 9-åriga tid i grundskolan hade utsatts för upprepade utborrningar på en skoltandklinik. Någon annan drastisk "livsstilsändring" hos barnen ägde **inte** rum under dessa år.

Fluorens dimridå

Tandborstning och fluorid har ”officiellt” angetts som orsak (t.ex i ovannämnda nr av Socialstyrelsens tidskrift VIGÖR) och kan eventuellt tänkas ha medverkat till en viss liten del av förbättringen men var dock **inget nytt (!) för 1980-talet**, det hade man redan dessförinnan praktiserat i många år inom skolans värld.

Viktigast i just detta sammanhang var, att så gott som alla skoltandklinikerna med deras vansinniga borrhärdande även i alla dessa friska tänder avskaffades i Sverige.

*Några kanske, önskade att "legitimera" eller ursäkta skoltandklinikernas framfart genom att "indirekt" säga: "Eftersom vi inte hade fluor, var vi tyvärr nödgade att borra" så in i helsike mycket" i era tänder"- men detta var i så fall, som det framgår, en väldigt **dålig och felaktig** förklaring.*

När vi kom fram till början av 1990-talet var skoltandklinikerna i Sverige ett minne blott.

Detta var sagan om DE GRYMMA skoltandklinikernas uppgång och fall, så som jag för min del uppfattar och tolkar historiken.

*(Och samtidigt en "icke-nyhet" om hur **alla nationens skolbarn**, liksom av ett trollslag, blev **befriade** från en evigt återkommande **mardröm** och framtida stora **omgörningskostnader**).*

Konklusion:

Vi som tillhör dinosauriernas släkte, som alltså var med i "**borr-raseriets tidsålder**", och trots skoltandläkarnas tand- och hälsosabotage fortfarande inte är helt utdöda (eller **utrotade**), vi har genom åren till dryga kostnader nödgats reparera och reparera på våra från början av DET OFFENTLIGA, alltså skoltandklinikerna, frikostigt «**överbehandlade**» tänder.

Snip, snapp, snut – nu var sagan slut.

Källor med kommentarer:

SVERIGE: *Bortborrning av helt frisk tandvävnad*

I miljöaktivisten Björn Gillbjergs tidskrift Miljö och Framtid nr 1, 1973, sidan 18 angrep tandläkaren Odontologie Doktor Sten Forshufvud den svenska skoltandvården och skrev att

skoltandläkarna borrar, på samhällets uppdrag bort stora fåror i

helt frisk tandvävnad, när man ska laga hål i tänderna, riskerar annars en varning. Han anförde att det ständigt blir nya hål i anslutning till dessa lagningar och att de flesta erfarna privattandläkare arbetar på annat sätt.

(Min kommentar: "Visselblåsaren" Odontologie Doktor Sten Forshufvud tänkte väl att alla dessa **megastora** fyllningar som hans patienter hade erhållit från skoltandkliniken måste vara reparationer av hål. Men de kunde ju i en del fall lika väl - hemska tanke - i stor utsträckning ha varit **förebyggande** fyllningar).

SVERIGE: Sprickor i samband med värme och kyla

I SvD Näringsliv 2008-05-19 i en artikel av Hanna Bredda uttalar sig professorn i samhällsodontologi Björn Söderfeldt om amalgamfyllningar.

Ska amalgam fästa ordentligt, säger han, måste tanden kraftigt urgröpas och i så fall kan fyllningen hålla i upp till 30-40 år. Men Amalgam, berättar han också, **vidgar och drar ihop sig** med **temperaturväxlingarna** och det kan snart uppstå **sprickor** så att hela eller delar av tanden kan ramla ut. Skulle fyllningen ändå hålla i 30-40 år så måste den i alla fall till slut göras om. (artikeln skrevs innan amalgam hade förbjudits i Sverige).

Och enligt professor Söderfeldt är amalgam giftigt för både vårdtagare (alltså patienterna), för vårdgivare (tandläkare och tandsköterskor) och miljö. Det framgår också av artikeln att man på en spräckt tand sätter en krona dvs en sorts lock och att en sådan åtgärd innebär en

beaktansvärd kostnad.

(Kommentar: Det finns a propå många artiklar i TF-Bladet av olika skribenter om tandpatienternas skador.

Om tandläkarnas situation skrev tandläkaren Magnus Nylander i The Lancet år 1986 att de enligt hans forskning kan ha mycket höga kvicksilverhalter i hypofysen (senare verifierat 1990).

Och om några av de kanske allra mest drabbade "vårdgivarnas" (de som beredde amalgamet) dvs tandsköterskornas kvicksilverskador har i övrigt tidigare TF-ordföranden Margaretha Molius skrivit och redovisat i en betydande omfattning).

ENGLAND: vanligt med kortvarig hållbarhet

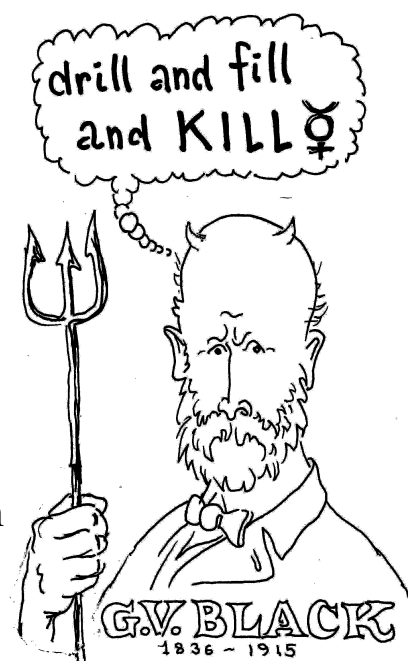
Emedan en tandlagning KAN hålla i lång tid är dock **generellt** hållbarheten för standard-lagningar (routine restorations) enligt en undersökning på vuxna bara omkring 5 - 10 år (Elderton 1983, Davies 1987, Journal of DASA, April 1991 sidan 218-19).

Kommentar: Så när skolans tandläkare och kanske även barnet/patienten tänkte "Nu har tanden fått en fyllning, och det kommer då aldrig mer att bli problem med den tanden", så var det tvärtom bäddat för återkommande omgörningar kanske till och med ganska snart i det kommande vuxenlivet. Och vid varje efter-reparation både när man borrade bort av gammalt amalgam och när man la in nytt amalgam då exponerades patienten för en **markant extra dos kvicksilver, vilket påpekades av Forskningsrådsnämndens utredare läkaren prof. Maths Berlin (FRN 98:22).**

TYSKLAND: Skador på pulpa och nerver

I den informativa Tidskriften Der Spiegel 18.04.2016 finns det en artikel av Tania Wolf om den prisbelönade odontologiska forskaren Falk Schwendicke vid det stora universitetssjukhuset Charité i Berlin.

Forskaren Schwendicke, står det i artikeln, är **mycket kritisk** till G.V.Blacks begrepp «**extension for prevention**» från år 1891. **Om man borrar ned djupt** i tandvävnaden, dentinet, kan man

allt för lätt, anser han, komma åt att öppna in till den mjuka pulpan och skada denna som innehåller blod- och lymfkärl och de känsliga nerverna. ***Tandens livstid kan förkortas.*** Rotfyllning kan eventuellt anses bli nödvändig p.g.a. dessa skador.

ICKE-INVASIV KARIESLÄKNING

Samma journalist Tania Wolf har a propå skrivit en artikel om de nya **borrnings-fria behandlingsmetoderna** i Der Spiegel 31.03.2016.

Det kan *generellt* ta fyra till sex år för karies att fräta sig genom tandemaljen, så om man bara upptäcker karies i god tid kan man försöka låta **remineralisera** tandytan med en av tandläkaren övervakad **karies-läkning** enligt en australisk studieledare Wendell Evans vid Sydney Universitet.

Denna **icke-invasiva** ("caries-management") metod har praktiserats på 19 australiska tandkliniker och t.ex också en tandklinik i Achen, Tyskland. **30 till 50 procent färre fyllningar** har man därvid hittills, enligt artikeln i Der Spigel, fått i dessa försök jämfört med en kontrollgrupp.

(Vår egen svenska förening TandhälsoFärbundets medlemstidning TF-Bladet har för övrigt flera gånger skrivit och informerat om samma ämne och t.ex den engelska tandläkar-professorn. R.J.Elderton från University of Bristol har sedan länge forskat om remineralisering, och en del moderna tandläkare i Norden tillämpar i dag, mer eller mindre denna metodik, där det är möjligt, se också Tandläkartidningen nr 1, 2011 sidan 62-63).

Helt nyligen den 25 april hörde jag på ett radioprogram i Sveriges Radio P1 som heter MENY med journalisten Tomas Tengby (kan hittas på SR Play). Det berättas att vid Örebro Universitet har under år 2018 vår **mineraltillförsel** via vårt dagliga bröd undersökts. Två mikrobiologiforskare Nikolai Scherbak och Caroline Lindö intervjuas i radioprogrammet.

Om människans kropp ska kunna ta upp alla de nyttiga mineralerna i bröd, då måste det vara äkta, **långtidsjäst** surdegsbröd bakat på fullkornsmjöl och i Sverige görs detta för närvarande bara av små, lokala "hantverksmässiga" bagerier, eller om man bakar själv. Annars rinner dessa viktiga mineraler bara rakt genom kroppen **utan**

att kunna tas upp.

Det som i Sverige i dagens läge betecknas som surdegsbröd från stora fabriksbagerier är tyvärr inte gjort med långtidsjäsning av **hela** brödet utan har i stället bara tillsatts en liten mängd av surdeg (för att ge bättre smak). I t.ex Frankrike och Tyskland kan fabriksbagerierna leverera riktigt (varudeklarerat, långtidsjäst) surdegsbröd, varför inte i Sverige tillfrågar man i programmet en ledande företrädare för bageribranschen. Något ordentligt svar går det dock inte att få för närvarande!

Mineralerna bidrar till både allmänna hälsan och tandhälsan och kan ha en stor betydelse för **remineraliseringen av kariesdrabbade tandytor** och även för **underhåll** av friska tänder.

*Hur man tillgodogör sig mineralerna i cerealier, frön, nötter och bönor genom **blötläggning eller surdegsbakning** har för övrigt beskrivits i TF-BLADET nr 2, 2022 av zoofysiologen och folkhälsovetaren Ann-Marie Lidmark (se även TF-hemsidan).*

(Bara några veckor efter ovannämnda radioprogram, berättas det i MENY den 16 maj om hur man på raffinerat sätt i t.ex Frnkrike, Storbritannien och Japan tillreder och kryddar sina maträtter med diverse alger och tångarter. Detta är ju (enligt, vad jag läst på Google) veritabla "GRÖNA vitamin- och MINERAL-BOMBER". Och nu skördes det även tång i Sverige, i Bohuslän).

(TF_Bladet nr 2, 1985)

SVERIGE: Lagningar för att förebygga hål

I kvällstidningen Expressen 1 juli 1973, sidan 9 undrade en ledsen

mamma varför hennes välskötta 6-årige pojkes nya permanenta tänder, som ska räcka livet ut, borrades upp och lagades fast de var felfria. Skoltandläkaren hade svarat mamman att **det var lagningar för att förebygga hål**. Expressens sakkunniga medarbetare gav *samma motivering* som svar till den frågande mamman.

DANMARK: Överbehandling inte bra för patient eller samhälle

I den danska yrkestidskriften ATO 11 okt 2023 (samt okt 2016) i en artikel, som huvudsakligen handlar om fluorid uttalar sig svensk/danska tandläkarprofessorn Svante Twetman (tidigare verksam i Sverige nu vid tandläkarhögskolan i Köpenhamn, Danmark): «Som nyutbildade på 1970-talet gjorde tandläkarna *förebyggande* fyllningar. Vi borrade i sunda och friska tänder och fyllde med amalgam, ingen ville göra detta i dag». Senare i artikeln säger han att **överbehandling inte är till nytta för vare sig patient eller samhälle**.

Artikeln handlar som sagt mest om fluorid som professor Svante Twetman i hög grad rekommenderar. I den förbindelsen vill jag dock passa på att tala om att i TF-Bladet nr 1 från 2023 har Anne-Marie Lidmark analyserat och rekommenderat ett *alternativ* till fluorid, dvs tandkräm med en tillsats av hydroxiapatit, också kallad hydroxylapatit (finns i ett antal olika fabrikat på apoteket).

NORGE: En hel generation med ödelagda tänder

I den norska webbtidningen klick.no/helse uppdaterad 20/06 2022 riktar Lars-Erik Nygaard, journalist och redaktionschef på «Vi Menn», en skarp kritik mot skoltandläkarna på 1960-70- och 1980-talet i Norge. **En hel generation betalar dyrt för ödelagda tänder**, och återkommande **efter-reparationer** skriver han och även att skoltandläkarna borrade och fyllde tänder enligt **prof G.V. Blacks koncept**, tänder som i dag fått vara i fred (*ja, vi är många i övriga Norden som känner igen oss i denna beskrivning!*)

En pinsam upptäckt:

Nygårds egna barn har **inte en enda** fyllning. De lever i stort sett med **samma** kost- och godisregim som deras föräldrar. Och de håller **samma** munhygien och **samma** användning av **fluorid-tandpasta**

etc. **Men varför är då skillnaden så enormt stor???**

Ja, varför hade föräldrarnas generation (enligt statistiken) en så stor förekomst av hål eller karies – och nästa generation, alltså deras barn inga hål?

«Officiellt» förklarar man det ungefär så här i Norge (**egentligen också i andra länder**) att dessa nuvarande barn tillhör den så kallade **fluorgenerationen**.

”Men vent nu lite”, invänder journalisten Nygaard – vi föräldrar använde ju som barn **lika mycket fluorid**, så vi tillhör väl i så fall lika mycket den så kallade fluorgenerationen, men skulle **ändå** erhålla alla dessa fyllningar.

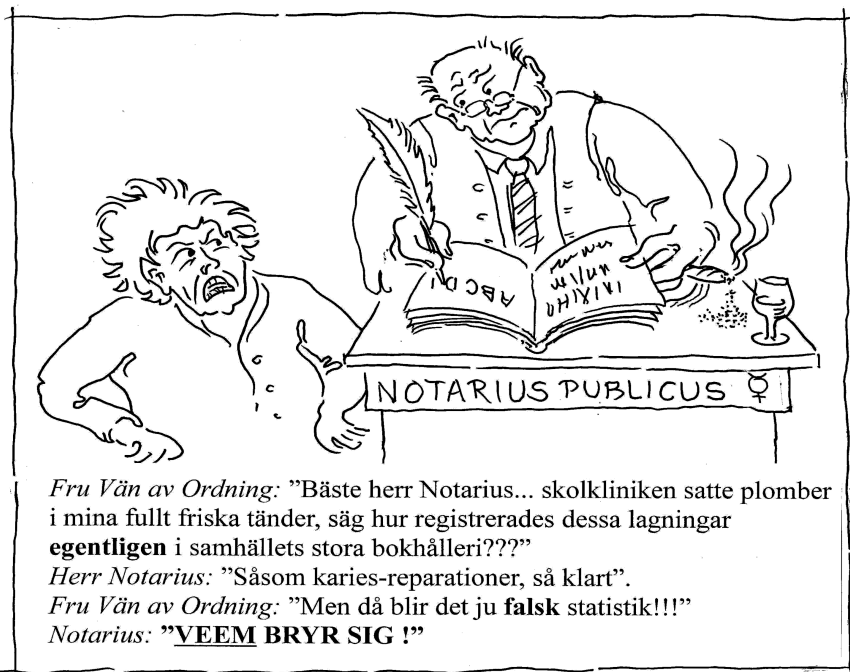
Var det helt enkelt så, frågar Nygård, att skoltandläkarna i min generation gjorde en massa **onödiga borrhningar och fyllningar** i friska tänder som då betecknades som ”karies-reparationer”, var det alltså **därför** att statistiken visade en så stor förbättring från 1980-talet och framåt mot 2000-talet, där Nygaards barn växte upp **utan** dessa onödiga borrhningar?

Nygaard ställer denna **intressanta fråga (som ju också i hög grad berör oss som bor i de andra Nordiska länderna)**. Alltså, med andra ord: Blev skolbarnen **överbehandlade** under 1970-talet?

”Kanske, i efterkloskapens ljus” medger den tillfrågade tandläkarprofessorn (vid Oslo Universitet) Mårten Rykke.

”Man lärde efterhand, att man kunde **lugna ner sig med**

borrhningarna” svarar tandläkaren Per Lüdeman från Norska Helse-direktoratet, som också i detta sammanhang blev intervjuad av journalist och redaktionschef Lars-Erik Nygaard.

(Dessa korta utdrag ur Lars-Erik Nygaards angelägna artikel på norska är här summariskt återgiven i min "tolkning på svenska" - kan **varmt** rekommenderas att läsas i original. Observera att Nygaard inte ger sig in i den så kallade fluordebatten. Han klargör bara väldigt tydligt hur fluorid på ett felaktigt sätt har använts som ett tillhygge för att **bortförklara skoltandläkarnas ödeläggande verksamhet**).

SVERIGE: De lyckliga - som aldrig sett en skoltandklinik

I den svenska tidningen Vi Lärare (Läraren.se - Taggar Retro) 20 Maj 2020 skrev Peter Karlsson "Ännu har mina tre barn inte haft ett enda hål i sina tänder, trots att de levt i snart totalt 60 år och aldrig sett en fluortant...etc."

Min kommentar: Då kan man räkna ut att de tre barnen till artikelförfattaren högst sannolikt **aldrig har sett en skoltandklinik**, där man nog annars skulle ha satt borsten i minsta fläck på hans barns tänder, om jag nu skall använda författarens egna ord senare i hans artikel i beskrivningen av tandläkarnas härjande förr i tiden.

SVERIGE (och TYSKLAND): En majoritet med allt bättre tänder

Nu för tiden borrar man inte i onödan. Enl. Soc-styr Art.nr 2022-05-17-7906 är **omkring 70 procent** i åldern 6 - 12 år karies- och fyllningsfria (70 procent av dessa barn slipper alltså helt borringar i onödan – tänk bara hur forna tiders skoltandläkare i stället skulle ha gått loss med borsten i högsta hugg och sedan skulle **alla** fyllningarna, alltså även de i friska tänder naturligtvis av skoltandkliniken inrapporteras som karies-reparationer och uppfattas på "högre ort" som tecken på en *underbar produktivitet* i välfärdens budget).

De flesta av dagens ungdomar kommer alltså lyckligtvis inte på långa vägar att i framtiden få det lika jobbigt eller kostsamt som våra av skoltandläkarna "**miss-behandlade**" medelålders, samt äldre och pensionärer, när det gäller reparationer av karies, sprickor, parodontit eller tandlossning etc i förbindelse med skoltandklinikens allt för många och allt för stora eller överdrivet djupa tandfyllningar.

Dock KAN det eventuellt finnas en del undantag såsom beskrivet i nästa stycke.

*(Ja, på tal om karies-frekvensen är trenden kanske nu för tiden (?) mer eller mindre den samma i Sverige eller Norden som i Tyskland där **allt flera skolelever** har helt felfria tänder, emedan **en mindre andel** ifrån socio-ekonomiskt utsatta familjer har allt mera karies trots myndigheternas upplysnings-insatser. Detta gällde åtminstone i Tyskland när en tankeväckande artikel om ämnet skrevs i Der Spiegel 17.11.2008 av Ann-Dorit Boy och Alexander Neubacher).*

DANMARK: Förstört tandkött och förstörda tänder

De nordiska länderna har ofta efterliknat varandras välfärdsåtgärder. .

I den hälsoinriktade danska tidskriften Sund Forskning från oktober 2021, sidan 20 skriver den kunniga chefredaktören Marianne Palm (här översatt till svenska av mig):

«Har du upptäckt att skoltandläkarnas urborrningar av hela och friska tänder har blivit till en plåga i form av förstört tandkött och förstörda tänder, som har svårt vid att stanna kvar i munnen, då delar du öde med riktigt många andra som växte upp på 1960- och 1970-talet»

Min kommentar: drastisk men för många människor i hela Norden en säkert helt **träffsäker** beskrivning av situationen. Jag skulle bara vilja tillägga att detta gällde också för 1940 och 1950-talet (jag känner några, både från Sverige och Danmark, som var med den gången, och som har sorgliga erfarenheter, men då fanns det fortfarande inte skolkliniker överallt, så en del barn som hade lycklig tur vid den tiden slapp de överdrivna, onödiga urborrningarna, (äminstone om inte deras egen eller föräldrarnas privattandläkare var en anhängare av gamle ”doctor Drill” prof.G.V. Blacks ”borr-terapi”).

*(Och angående alla dessa onödiga fyllningar, hur kan **effekten** av en sådan låg-dos långtidsverkande "**mass-amalgamisering**" eventuellt tänkas ha haft för den fysiska eller psykiska hälsan hos delar av medborgarna **eller dess avkomma**, tänk t.ex på den stora ökningen av skolbarn med ADHD diagnoser, vem vet vad detta eventuellt kommer*

ifrån efter att föräldragenerationer i flera led har erhållit allt detta gift-läckande amalgam redan från unga år?.

Ett antal kroniska sjukdomar av okänt ursprung fanns inte i Amerika innan amalgamet infördes, detta enligt tandläkarprofessorn Dr. Victor Penzer, Boston University (International Journal of Ortodontics 1986) 24 (1-2) p 21-24)

Och på tal om skolans elever så beskrev t.ex den tyska kemiprofessorn Stock redan för nästan 100 år sedan hur kvicksilvret påverkade hans intellektuella förmågor, han blev fram för allt mycket sämre på att utföra matematiska beräkningar, dvs fick **sämre IQ** (alltså även ur **den aspekten** verkligen inte bra med alla dessa stora amalgamfyllningar för skolbarn som önskade få bra betyg och bra utbildning. Många lyckades visserligen med att få bra skolresultat, ja, men det fanns också **en del som misslyckades**, acceptansen för kvicksilver är ju väldigt olika från individ till individ).

(TF-Bladet nr 4, 1983)

DANMARK: Kostsamma efter-reparationer

I den danska dagstidningen «Politiken» från 27 jan 2023 beskrev krönikeredaktör Marcus Rubin, hur både han och en av hans gamla vänner, enligt deras respektive nuvarande privatvårdsläkare, var offer för skoltandläkarnas helt omåttliga borrhåll på 1970- och 80 talet. Det hade gjort tänderna allt mera bräckliga och i behov av **kostsamma** reparationer - en av skoltandläkaren helt urborrad hörntand hos krönikörens vän t ex hade nu senast blivit så skör, att den bara kunde räddas till att hålla ihop genom att täckas av en dyrbar guldkrona.

Krönikeredaktören anser att det är **absurt**, att man själv skall betala så mycket för vuxentandvården – det tror jag att många av oss, även i övriga Norden kan hålla med om.

I den förbindelsen, alltså tandpatientens (hälsa och) kostnader, kan vi väl också uppmärksamma att den svenska odontologiprofessorn Björn Klinge under många år ständigt har påpekat att: "munnen är en del av kroppen".

SVERIGE (OCH ÖVRIGA NORDEN): *Grundlurade av kallelserna*

Att barnen t ex måste vaccineras och att det t.ex finns skolplikt och värnplikt det vet vi ju alla, och skolans elever och de flesta av föräldrarna kunde därför mycket väl också ha uppfattat de upprepade kallelserna till skolans tandklinik som en **obligatorisk** del av skolgången. I själva verket var det en **frivillig** del av skolgången!

Var det bara av ren «glömska» (?) som barn- och ungdoms-tandvårdens myndighet, och även skoltandläkarna själva, helt avstod från att informera oss om att dessa kallelser i själva verket var ett **erbjudande** som barnen i samspråk med sina föräldrar alltså borde ha haft rimlig möjlighet att överväga och ta ställning till, föräldrarnas tandläkare skulle ju således eventuellt kunna vara ett alternativ att använda (enligt t.ex en utredning SOU 1976:46 sid 58 sade lagen att barnen skulle **ERBJUDAS** landstings-kommunal tandbehandling inom skolans ram).

Eller var det kanske på grund av en obehörig, självpåtagen förmyndare-attityd som **frånkände** elever och föräldrar, att de kunde vara **beslutskompetenta** när det gällde deras **egna** friska kroppsdelar. Ja, jag talar fortfarande här om borrhandet i de tänder som var friska.

Trots att vi skolelever hade upplevt ett orimligt, överdrivet borrhande så följde vi ändå varje skolår de fruktade kallelserna, för det var ju liksom ett axiom, en given naturlag, att det **måste** man. Vi trodde ju dessutom, att **alla** dessa urborrade tänder, som vi annars i

många fall inte hade haft minsta problem med, självklart måste ha varit kariesdrabbade. Såsom lydiga små offerlamm går till slaktbänken, gick vi, om än mycket motvilligt, på vår *Via Dolorosa* till tortyrstolen på tandkliniken.

*Och hur noga man än hade varit med tandborstningen, och varit försiktig med godis och mellanmål, så hade man i alla fall på något sätt varit hemskt försumlig – **trodde man** – och nu kom osvikligt den grymma bestraffningen, när den ”obevekliga” skoltandläkaren satte borsten i nästa tand.*

En "ofrivillig tvångssituation".

Skoltandklinikens anställda och deras offentliga uppdragsgivare kände förstås till att tandbehandlingen egentligen var ett **erbjudande**, alltså att eleverna och föräldrarna faktiskt kunde säga nej tack. Och klinikens personal och uppdragsgivaren **måste ju också ha förstått** och tydligt insett att OM elever och föräldrar hade känt till att man borrade även i hela och felfria tänder, då hade dessa patienter **högst sannolikt** begärt att bara tänder med tydlig karies skulle erhålla fyllningar, och i övrigt säga nej tack till det ”generösa” (läs: korkade) gratis-**erbjudandet** om fyllningar i skolbarnens friska tänder.

I en sådan situation är den starkare parten, den med informationsöverläge, **egentligen**, enligt allmänt erkänd hävd och kutym, skyldig att låta den andra parten (elever och föräldrar) ta del av ovanstående kunskap innan patienten eventuellt godkänner behandling (numera har detta *för en säkerhets skull* inskrivits i patientlagen och kallas ”informerat samtycke”). Vårdutövaren bör alltså nyttja sin **yttrandefrihet**. Annars påför denna ju **med vett och vilja** den svagare parten något som utövaren inser att den svagare parten egentligen inte vill ha (OM denne skulle känna till hela sanningen), och man satte således skolbarnen i vad jag tillåter mig att beteckna som en **«ofrivillig tvångssituation»** .

På juristspråk säger man att det föreligger en så kallad (för den svagare parten **dold**) **dissens** (avvikande uppfattning), man kan också med juridikens terminologi säga att det i själva verket inte finns en gemensam partsvilja.

Ingrepp mot bättre vetande

De flesta vill ju **självlart** behålla sina felfria tänder intakta (fråga gärna vem som helst). Det **måste** skoltandläkaren och uppdragsgivarens rådgivande tandläkareexperter som sagt ha begripit. Och i så fall är t.ex. borrar och fyllning av friska, felfria tänder, utan patientens samtycke, ett ingrepp mot skoltandläkarens samt den offentliga uppdragsgivarens rådgivande, sakkunniga experters **eget** bättre vetande.

Ett sådant agerande **mot bättre vetande**, gentemot någon med ett informations-underläge, det är ju ett **grovt utnyttjande** av i detta fall de värnlösa små skolbarnen, även om man kanske gärna **intalade** sig själv att det helt och hållit var för **barnens** bästa man avstod från att informera om uppborrningen i friska tänder (*jag föreställer mig att "experterna" och skoltandläkarna sannolikt förskonade sina egna barn från den behandlingen, om de inte var helt vetlösa vill säga, och de visste ju, att man kunde säga nej tack till skoltandklinikens kallelse, eller säga "rör inte mina felfria tänder"*).

"Ond tro" eller "mala fide begreppet"

Detta utnyttjande och agerande **mot bättre vetande** definieras enligt gängse juridisk praxis som att man agerar i "**ond tro**", vilket på svenskt och internationellt juridiskt fackspråk också betecknas (på latin) som "**MALA FIDE**" och detta begrepp har i flera tusen år, ända sen antiken Rom och fram till och med i dag av lagkunniga (med svenska termer) betraktats som bl.a. svikligt och oaktsamt (*och enligt min engelska ordbok kan mala fide begreppet, lite mera rakt på sak, betecknas såsom "false and dishonest behavior" samt "unscrupouless" etc*).

Och dessutom - i Sveriges regeringsform, alltså grundlagen, står det i 2 kapitel under rubriken «Grundläggande Rättigheter» paragraf 6 att «Var och en är gentemot det allmänna skyddad mot **påtvingat** kroppsligt ingrepp...etc». Och som sagt här ovanför anser åtminstone jag, att barnen var inlurade i en "ofrivillig tvångssituation" (när det gäller **kallelserna** samt borrarandet i **friska** tänder).

Det finns säkerligen någon liknande paragraf i

grundlagen för de övriga nordiska länderna.

Sammanfattningsvis, vad jag försöker visa med ovanstående ganska utförliga resonemang, så vilade de offentliga skoltandklinikernas kallelser samt deras obetänksamma överbehandling på en ytterst tveksam legitim grund, och även ur den synvinkeln borde ”det offentliga” kunna känna det som befogat och rimligt att frikostigt reparera på skadeeffekterna av skolklinikernas verksamhet. I stort sett hela den äldre delen av befolkningen kan medräknas till de drabbade, alla gick ju eller rättare kände sig tvingade att gå till skoltandklinikerna.

Byggde skoltandklinikerna på vetenskap... eller gamla MYTER?

Hela teorin bakom den tongivande amerikanska professor G.V. Blacks fyllnings-överdrifter förespeglar att en fylld tand håller bättre än en frisk tand i sitt naturliga tillstånd, och att en megastor fyllning ger en extra hållbar tand.

Men angående plombers hållbarhet, så skriver den amerikanska barntandläkaren Dr Danny King, DDS i internet-sajten Children's Dental Zone den 28 mars 2021 att det är en **myt** att de håller evigt - **«Fillings are not permanent...eventually any filling will decay or chip and will most likely need to be replaced».**

(I Tandläkartidningen nr 1, 2011 sidan 63 skriver förövrigt några erfarna svenska odontologer: ”begreppet permanenta fyllningar existerar inte”).

Samma upphovsman, alltså barntandläkaren Danny King, skriver vidare, att det är en **myt** att en tand med en fyllning **inte** kan få hål, vilket det tydligen finns några som tror. (Ja, åtminstone generationer av skoltandläkare och deras offentliga uppdragsgivare verkade tro, eller **låtsas** (?) tro, på denna myt. Och som tidigare omnämnts, så framförde ”visselblåsaren” tandlökaren, doktor Sten Forshufvud, att

skoltandläkarnas överdrivet stora fyllningar innebär extra mycket reparationsbehov, dvs efter skolåren, när barnen kom ut i vuxenlivet).

Var det alltså verkligen ”vetenskap och beprövad erfarenhet” eller var det bara tanklöst, överlevererade gamla myter från 1800-talet som styrde skoltandklinikernas aktiviteter?

FRAMTIDS-PROGNOSEN för skolbarnen - EN ”OND CIRKEL”

I den danska statliga publikationen KORA , Cortsen och Fredlund, projekt 2891, Juni 2013, står det (sidan 24) att en fyllning inte är permanent, det kan uppstå otätheter i fyllningens kanter med åtföljande karies och att tandåkommor således blir en **livsvarig** och ackumulerad process (***alltså med en under hela patientens livstid ökande, anhopande verkan, dvs med ett behov av återkommande restaurationer eller omgörningar***).

På forskning.se från 30 oktober 2023 står att enligt en nygjord studie vid Malmö universitet en tredjedel av alla **rotfyllda** tänder hade tecken på inflammation vid rotspetsen. *Efter ett antal omgörningar, när tanden har ”urholkats för mycket” då kan rotfyllning anses vara nödvändigt, och skoltandklinikernas stora eller förebyggande fyllningar framskyndade naturligtvis denna process alldeles för tidigt i vuxenlivet mot ”rotfyllningsstadiet” (det är å propå bättre att göra så kallade pulpa-överkappningar än rotfyllningar, där det går, inte minst för barn och ungdomar enl. Tandläkartidningen 2019-04-15).*

I en långtidsstudie av tandläkarprofessorerna Elderton och Davies från 1984 framgår det att rent generellt – **ju flera** lagningar en tandpatient har **desto flera** reparationer blir tendensen att denna tandpatient kommer att behöva framöver – en **”OND CIRKEL”** har alltså därvid enligt rapporten skapats (Journal of the DASA 46, april 1991, s217-21)

(Ja, TF har ju å propå också vid olika tillfällen, redan sen början av 1980-talet symboliserat sin verksamhet med en tiger som med ett tigersprång bryter sig ur ”DEN ONDA CIRKELN” alltså den cirkelrunda formen inuti det traditionella, genom hundratals år tidigare använda kvicksilvermärket, även kallat merkur-tecknet efter planeten Merkur).

Under senare delen av 1980-talet undersöktes kvicksilverhalten i

hjärnan på avlidna människor av tandläkaren (sedermera också läkaren) Magnus Nylander under handledning av miljömedicinska toxikologen vid SML professor Lars Friberg och med assistans av laboratoriechefen Birger Lund. Det resulterade i en doktorsavhandling av Magnus Nylander år 1990.

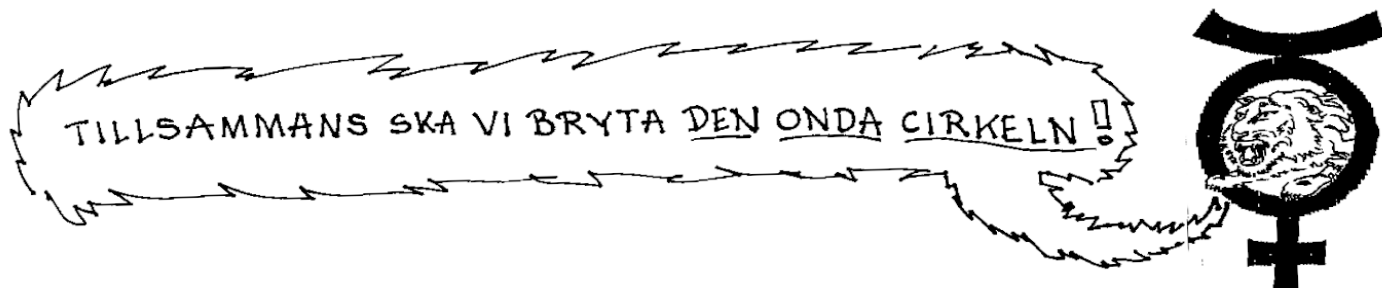
Mängden av oorganisk kvicksilver i hjärnan visade sig ha ett **tydligt samband** med mängden av amalgamfyllningar hos de undersökta personerna. Inandning av **kvicksilverånga** som avgavs i munnen från amalgam-fyllningarna angavs som en huvudsaklig källa till detta kvicksilver.

*Man kan ju i den förbindelsen med all rätt hävda att de amalgam-motståndare som beskylldes för att ha fått "kvicksilver på hjärnan"... i alla fall hade **kvicksilver i hjärnan**.*

I den statsliga Forskningsrådsnämndens riskanalys av amalgam från 1998 skriver den utredande läkaren prof. Maths Berlin: "Kvicksilver är ett **multipotent cellgift**, som angriper i cellens primära processer, vilket skapar förutsättningar för **ett brett spektrum** av biverkningar"(FRN 98:92).

Med andra ord, och med tanke på "framtidsprognozen" enligt ovanstående – varje frisk tand, som skoltandklinikerna borrar och amalgamfyllde (samt varje befogad amalgamfyllning som gjordes mycket större än nödvändigt) var ett bedrävligt och för barnen mycket olyckligt och dessutom i många fall även (just nu aktuellt) **KOSTSAMT felgrepp på längre sikt, långt in i vuxenåldern och i resten av livet!**

En «**ond cirkel**» grundlades av skoltandklinikerna alldeles **för tidigt** för dessa barn, som i dag i stort antal utgörs av medelålders och äldre medborgare samt pensionärer i vårt samhälle.

AMERIKA: undvik amalgam till barnen PLEASE!

Och angående amalgam, så finns det ju fortfarande en del människor, som tror på dess stabilitet och riskfrihet. Men amalgam har numera som sagt förbjudits som fyllningsmaterial för barn och gravida kvinnor i en rad länder.

Till och med i USA där ju annars "allt" är fritt har forskningsinriktade FDA (Food and Drug Administration) nyligen anmodat tandläkarna om att inte använda amalgam på barn. Detta enligt en artikel från 22 juni 2022 i den medicinska hälsovårdssajten HealthAffairs.

Dock ska det sägas att den internationella amalgamdebatten samt insatser av framstående amalgamkritiska amerikanska läkare och tandläkare har medfört att de nya alternativa fyllningsmaterialen redan i de flesta fall används i USA, men då är kostnaden högre, så de barn vars föräldrar har en besvärlig ekonomi har väl lite för ofta fått "nöja sig" med amalgam och kanske därmed ibland tyvärr, med tanke på professor Stocks erfarenhet, en sämre IQ?

Sverige: "Hur mycket ska det kosta...

Ja, hur mycket ska det kosta hos tandläkaren frågar skribenten Christina Mångård i en ledare i tidningen "Sydöstran" den 15 mars 2018. Vidare framförs det i hennes artikel, att förr i tiden var det för dyrt för vanligt folk att laga tänderna och att detta skulle skoltandvården råda bot på.

Men en tid gjorde skoltandvården alldeles för mycket enligt artikelförfattaren, man borrade under 1970-talet i friska kindtänder och fyllde med amalgam. **Bittert** när nu fyllningarna spricker och måste **dyrbart** restaureras.

Artikeln skrevs med anledning av att dåvarande regering gav riksdagsledamoten Veronika Palm ledningen av ett utredningsuppdrag med syfte att förbättra medborgarnas tandhälsa och att möjliggöra att alla ska ha råd att gå till tandläkaren.

(Min kommentar: Tydligt är man redan i dag "på högre ort" medveten om skoltandläkarnas stora misstag att borra och fylla i friska tänder på 1970-talet. Jag anser, enligt egna och andras erfarenheter, att det var mer än "bara" på 1970-talet som sådan **överbehandling** bedrevs i skoltandvården. Därtill vill jag dock säga, att när man tittar i gamla offentliga utredningar, ser man att det var så ont om resurser och personal

under **första halvan** av 1900-talet at man då sannolikt i många fall bara kunde hinna med att behandla de värst kariesdrabbade tänderna inom "det offentliga". Så ur den synvinkeln torde överbehandling i Sverige (och de övriga nordiska länderna) främst vara ett "modernt efterkrigstids fenomen", när det gäller skoltandvården.

Googlar man i övrigt på "Veronika Palm och tandvårdsutredningen" finns det väldigt mycket att läsa om förslaget som blev klart 2021-03-30. Sen dess har inte mycket hänt i denna sak, och nu är en ny utredning på gång).

Europeiska Unionen: Ajö amalgam, farväl kvicksilver

(Inom parentes passar jag på att konstatera att den korta diskussionen som för snart nästan 50 år sedan (31 aug 1977) väcktes till liv på den lilla kulturklubben "Kamelen" i ett urgammalt källarvalv i hjärtat av Gamla Stan i Stockholm - att följderna av den diskussionen fortfarande kan spåras ute i den stora världen, nu senast t.ex genom att det snart blir amalgamfritt inom nästan hela EU.

Det hade aldrig gått vägen utan Mats Hansons envetna forsknings- och informationsinsatser. En amalgam-big-business-industri har allt mera fått ställa om till nya material i vår västerländska del av världen.

Ett drygt 150-årigt «kvicksilver-elände» för tandpatienterna verkar i Europa gå mot sitt «historiska» slut). *Och ni som vill läsa lite mer om den ganska så plötsliga avvecklingen av 100-tals skoltandkliniker i Sverige på 1980-talet, ni behöver ju bara gå in på Google, för där kan man ju läsa mycket om nästan **allt** mellan himmel och jord. Det känner vi ju till. Men nej – om detta kommer ni inte att kunna läsa en enda rad eller tidningsartikel, trots att ni använder Google. Detta ämne ligger fortfarande i radioskugga. Och det kan vi givetvis tacka gubben **Merlin** och hans magiska trollstav för. Han gjorde sitt jobb.*

SLUTORD:

Vi lever nu inte längre i borrhaseriets tidsålder, inte i Norden i alla

fall (*kanske* inte heller utanför Norden?), men skoltandklinikernas roll behöver belysas, vilket jag här har försökt bidra till.

De styrande behöver väckas till medvetande (ur sin djupa "100-åriga törnrosadvala") om de offentliga skoltandklinikernas roll när det ska tas ställning till hjälp för patienterna inom vuxentandvården dvs alla de, som hade "förmånen" att som barn vara under hälsodrabbande **överbehandling** av "borr-terapi", vilket gav sköra, **kostnads- och reparationskrävande** tänder (och dessutom en hälsovådlig, överdriven exponering för kvicksilver i amalgam) av skoltandklinikerna.

När det gått hundra år är det ju faktiskt för sent.

Juni 2024, Christina Jacobsson-Becker.

(Teckningarna är från 1980-talet av O.Becker).

Adress till TandhälsoFörbundet (TF):

Bellmansgatan 30, 118 47 Stockholm. Telefon 08-428 92 42

E-post: info@tf.nu, Hemsida: www.tf.nu – finns även på FaceBook.

Ordförande: Peter Söderlund

Liknande tandpatient-föreningar finns i flera andra länder.

PS: Ni som läser detta, skriv gärna till TandhälsoFörbundet om, vad ni vet eller om era erfarenheter av skoltandvården, när ni var i ung ålder, eller barn- och ungdomstandvården i Sverige eller i andra länder.

1968
KLUBB
KAMELEN

Klubb Kamelen
år 1968